

2007 TÜRKİYESİ'NDE DEĞİŞMEYENLER

Başkentte Çingene Kadınlar, Çocuklar ve Yoksulluk

Tülin BOZKURT*

Ankara'da "Değişmenin" Kısa Tarihi

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti... Bir yol kavşağı... Kuzeyi güneye, doğuyu batıya bağlayan bir yol ağı... Bütün yollar Roma'ya çıksa da, en önemli doğal ve ticari yolların birleştiği noktada bir uğrak yeri: sıradan Anadolu köylüsünün, sıra dışı gezginin, istilacının, talancının...

Tarihinde hep savunmada kalmış Ankara... Kale surlarına sığınması, sıkışık kalması da bundan. Frigyalılar, Lidyalılar, Galatlar, Pontuslular, Traklar, Asurlular, Etrüksler, Keltler, Kimmerler ve kim bilir kimler gelip geçmiş üzerinden... Yıkılıp, yıkılmış Ankara. Kapısından atılılar, başından kara bulutlar hiç eksik olmamış. Hititlerin yurduken, VIII. yüzyılda bir Frigya kenti olmuş, Galatlara başkentlik yapmış. Büyük İskender İran'a sefere düşmanı onun toprakları üzerinde beklemiş... Derken Roma'nın eline geçmiş, azıcık parlamış, ardından Arapları, Moğolları, Türkleri tanımış...

Her önüne gelen bir şeyler bulmuş bu yoksul kentte. Kral Midas, gemi çapası bulmuş mesela. Derler ki Ankara'nın adı buradan gelirmiş. Ankyra, gemi çapası demekmiş Frig dilinde. Sadece Midas mı? XX. yüzyıl başında kurulan genç Türkiye'nin yeni kralları da bulmuşlar aradıklarını Ankara'da: "Batılı Türk"e yaraşır bir yaşam alanı...¹ Bundandır ki bir lav tepesi üzerine kurulu kalesi ve etrafındaki küçük bağ, bahçeyle koca İstanbul'a inat başkent olmuş Ankara... Ulus-İstasyon-Namazgâh üçgeninde yükselen, süslü, kubbeli, kuleli, geniş saçaklı han-tal taş binalardan mektepler, bankalar, müzeler, konuk evlerine, yeniden biçim-

* Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

1 Ankara'nın başkent olma sürecinin detaylı bir incelemesi için bkz. Gönül Tankut, Bir Başkent'in İmarı, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1993.

lendirilmeye başlamış Ankara... Ama olmamış, bu yapılar fazla Doğulu, fazla yerli kalmış... Oysaki yabancılaşmak lazımmış. 1927 yılına gelindiğinde İsviçreli, Avusturyalı ve Alman mimarlar sahneye çıkmış ardından da sade, süssüz, dik-dörtgen, küçük pencereci yapılar: Musiki Muallim Mektebi, Sayıştay Binası, Milli Savunma Bakanlığı, Orduevi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi... II. Dünya Savaşı patladığında, savaşın etkisiyle kabaran milliyetçilik duygularındandır, yabancı mimarlar ekarte edilmiş. Savaş sonrasında ise bu duygular yeni güç Amerika'ya doğru kabarıp akmaya başlamış. Ankara'da bir yandan taş yapılar yerine Amerikan tarzı hazır beton yapılar boy göstermeye başlarken diğer yandan yoksulluk tarzı olan hazır priket yapılar da Altındağ eteklerinde yerini almaya başlamış. Gecekondular: "Batılı olamayan yoksul, işsiz kır insanı"nın yaşam alanı...

40'lı yıllar. İlk büyük göç akımlarının Ankara'ya ulaşmaya başladığı dönem. Göçle gelenleri istihdam edecek sanayi de yok. Kırdan göç eden vasıfsız ya da yarı vasıflı işgücüne iş merkezlerine en yakın; ancak eğimli, sel yatağı, heyelan bölgesi gibi topografik eşiklerdeki boş alanlara yerleşmekten başka seçenek kalmamış. Konut yapma seçeneği bulunmayanlar ise İç Kale'de yaşayan eski Ankara-lıların Yenışehir ve güneydeki yeni mahallelere geçmesiyle boşalan konutların odalarını kiralayarak "bekâr odaları" denilen bir kategorinin oluşmasına neden olmuş.² Bekârlar evlenip gitmiş ama bu odalar, o gün bugündür yoksulluğun değişmeyen temsilcileri olarak ayakta kalmış... Şimdi o odalarda başka göçmenler hayata tutunmaya çalışıyor.

Ankara'nın kentsel gelişimi teknik bir süreçten ziyade Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal dönüşümlerinin eşzamanlı bir grafiği gibidir. Batılı bir ülke inşa etme çabalarının basamaklarından biri olarak devlet ölçeğinde bir girişimle başlayan bu yapılandırma çalışmaları, ülkenin geçirdiği siyasal ve toplumsal değişimlerin mekân örüntüne somut yansımalarıyla sürekli yön ve hedef değiştirmiştir. Kısacası Ankara'da 1923'ten bu yana her şey değişim halindedir: Sokaklar, caddeler, konutlar, semtler, gelenler, gidenler... Belki de değişmeyen tek şey yoksulluğun adresleri... 2000'li yılların Türkiye'si'nin başkentinin göbeğinde, Ulus semtinde İzzettin Mahallesi bu adreslerden sadece biri. Yokluğun, yoksulluğun, açlığın ve çaresizliğin ikinci adı gibi...

Ankara'nın Değişmeyenleri: Başkent'in Yoksulları

Başkent Ankara'nın Altındağ ilçesinde; onlarca insanın ellerinde adaklar, ağzlarında dualarla cirit attığı Hacı Bayram Camii'nin bulunduğu semtte; İzzet-

² Altındağ'ın Manevi Coğrafyası, Altındağ Belediyesi Yayınları, Ankara, 2003.

tin Türbesi'nin hemen aşağısında daracık bir mahallenin isimsiz bir sokağında, harabeyi andıran evlerin önlerinde eski, yırtık giysiler içinde, tarak görmeyen saçları kirli, çıplak ayaklı, solgun yüzlü, Dostoyevski'nin ya da Hugo'nun romanlarından fırlamış bir sürü kadın ve çocuk görebilirsiniz: Konyalı Abdallar.

"Konya'nın Abdallarındanız" kimsiniz sorusunun cevabı. Komşularına göreyse "Çingene, dilenci"³ onlar. İçeriden Abdal, dışarıdan Çingene, yaşamın kıyısında, toplumsal, sınıfsal ve etnik hiyerarşinin en alt basamağında insanüstü bir güçle ayakta kalmaya çalışıyor bu kadınlar. "Sayıları belli değil, 15-20 hanedir belki" diyor muhtar, kayıtlı değiller çünkü nüfus cüzdanları bile yok. Herkesin bildiği bir sır gibi yaşayıp gidiyorlar. Kimisi 15 yıl önce gelmiş Konya'dan, kimisi 3 ay önce. Konya'nın neresinden sorusuna bazısı Merkez, bazısı Ereğli diyor. Dileniyor hemen hepsi, Hacı Bayram Cami'nin önünde. Çok azı da kocalarıyla birlikte eski giysi satıyor. 75-100 YTL arasında değişen kiralık ev ya da tek odalıkların barınaklarda çocuklarıyla birlikte ayakta kalmaya çalışıyorlar.

Kocası askermiş Dilber'in. Bu kadar anlatıyor. Yaşı yirmi bir, nikâhsız yaşıyor, "Nikâh için 250 YTL istediler yoktu" diyor. Beş yaşında bir kızı var, Selcan. Keşke okusa diyor. Nüfus cüzdanı olmayan, yaşlı büyük babasının naylon kova satarak karnını doyurduğu Selcan okusa, keşke diyor.

Fot.1 Dilek sepetçi ve çocukları Hulusi ve Gökhan

Dilek Sepetçi, yirmi altı yaşında, loğusa. On dokuz günlük bir bebeği var. Hulusi. Hulusi'nin üzerinde sinekler uçuşuyor. Evin ortasında duvardan duvara yapılmış bir salıncak beşikte uyuyor. Hulusi'nin beşiğini sallayansa başka bir bebek, Gökhan, üç yaşında. Evde

3 Yakın zamanlara kadar yaşamlarını yerleşik bir düzende değil göçebe olarak sürdüren Çingene, Anadolu'da Roman, Karaçi, Mutrip, Kıpti, Arabacı, Elekçi, Boşa ya da Poşa olarak adlandırılmaktadır (Ali Arayıcı, Çingene, Ceylan Yayıncılık, İstanbul, 1999, 45-47). Aslında bu adlandırmaların hemen hepsi emik olarak içeriden kendilerine yükledikleri ya da tarihsel bir arka planı olan anlamlandırmalar değil sadece kendilerini merkeze alan yerleşik halkın, etnosentrik bakış açısıyla onları kendilerince tanımlayıp ayırtırmak için kullandıkları, çoğu zaman aşağılayıcı ve dışlayıcı bir işleve sahip sözcüklerdir.

doğum yapmış Dilek, ev dediğimiz tek oda. Yerde üç sünger döşek, duvarda Halife Ali'nin oğlu Hüseyin'in portresi, üç-beş kap kakac başka da bir şey yok. "Yemek pişmeyen evde ocak bulunur mu" diyor Dilek. Bahçede bir çeşme, diğer hanelerin ortak kullandığı bir tuvalet. Ne banyo, ne mutfak. Kocasını kâğıt mendil, tarak satıyor. Üç çocuğu daha var. Kocasına kaçmış. Onlarda kızlar hep kaçarmış. En kestirme evlenme biçimiymiş. Sekiz sene önce gelmişler Konya'dan. Onun da çocukları kimliksiz.

Güler Keklikçi, kendini diğerlerinden daha şanslı sayıyor. Üç ay önce Konya'dan gelmelerine rağmen kocası belediyenin sulama işinde çalışıyor. Sürekli değil, dönemsel. "Ama olsun" diyor. "Aylık 250 YTL az para mı?" Kendisi de temizliğe gidiyor çalışan hanımların evlerine, sekiz çocuğuyla geçinip gidiyor. Sekiz çocuğun sekizi de okul çağında olmalarına rağmen hiçbirini okula gitmiyor.

Aysel Kaygısız, dört çocuk annesi. Kocasını seyyar satıcılık yapıyor tabii sermaye olursa. 70 YTL kira verdiği tek odalı bir evde yaşıyor. Kırk beş yaşındaki Aysel tansiyon hastası ve karnında ona hamileymiş havası veren bir urla yaşıyor. Parası, sağlık güvencesi olmadığından tedavi şansı da yok. Aysel dileniyor ama utanarak "Erzağım olsa, niye el açayım" diyor.

Fot.2 Aysel Kaygısız'ın çocukları

Fot.3 Aysel Kaygısız, Güler Keklikçi ve komşu kadınlar

İki çocuk annesi Serpil, yirmi beş yaşında. On iki yıl önce anne babasını art arda kaybetmiş.

On üç yaşında kocasına kaçmış, On dört yaşında ilk çocuğunu doğurmuş. Kızının adı Feride, oğlunun adı Durmuş. Feride 2 yaşındayken menenjit geçirmiş. Resmi nikâhı yok. Zaten kocası da eve uğramıyor. "Önceleri katlara temizliğe git-

Fot.4 Serpil ve oğlu Durmuş.
Hacı Bayram Cami'nde dilerken

tim, elimi elektrik çarptı" diyor. Hakikaten de sağ eli kullanılamaz durumda. Tek elle çalışmıyor, dileniyor. Onun da çocukları kimliksiz, okula gitmiyor. Çocuklarıyla haftanın 2-3 gününü aç geçiren, oturduğu sokağın adını bile bilmeyen Serpil hayatta iki şeyden nefret ediyor: Zabıtalardan ve mahalleye gelen pamuk şeker satıcısından. Kocası tarafından terkedilmiş, iki

çocuklu, sağ el parmakları sakat bir kadın, pamuk şeker satıcısından neden bu kadar nefret eder? Bunu anlamak için Serpil'in küçük oğlu Durmuş'un o rengârenk pamuk şekerlere nasıl baktığını görmek gerekir bir de Serpil'in boş ellerini...

Kendilerini Konyalı Abdallar olarak tanımlayan ama kendilerinin dışındaki tarafından "Çingene ya da dilenci" olarak adlandırılan, Abdallar, Çingenelelere yüklenen bütün negatif değerlerden nasibini almaktadır. Ankara'da belediyenin yıkmak için fırsat kolladığı, en eski mahallelerden birinde sıkışıp kalmış bu insanlara kentsel ekonomik mekânda neredeyse bütün iş kolları kapalıdır. Aktif durumda olan yetişkin erkek Abdalların⁴ neredeyse tamamı işsiz durumdadır. Bazıları dönemsel olarak belediyelerin park ve bahçelerinin sulama işlerinde çalışmakta, bazıları da Ulus'ta eski giysi satmaktadır. Seyyar satıcılık yapan çok az sayıda Abdal da vardır. Yaşam standartları düşük bile diyemediğimiz bu insanlar fiziksel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak durumdadır, yani yaşam standartları yoktur. Çoğunun nüfus kaydı olmadığından belediyelerin gıda, yakacak yardımı ya da yeşil kart sağlık hizmetinden yararlanamamaktadırlar. Geldikleri, gittikleri, hareket ettikleri her yerde bir gölge gibi yaşamaktadırlar.

Kadınların tamamına yakını dilencilik yaparak çocuklarına bakmaktadır. Adölesan evlilikler yapan ve çok genç yaşlarda çocuk sahibi olan bu kadınların hemen hepsi tek kişilik odalardan oluşan evlerinde doğum yapmaktadır. Üstelik herhangi bir sağlık görevlisinden yardım alma şansları da yoktur. Steril olmayan ev içi mekânda gerçekleşen bu doğumlara çoğu zaman diğer küçük çocuklar da

4 Bu değerlendirme Ankara'nın Ulus semtinde İzzetin Mahallesi'nde yaşayan 20 hanelik Abdal grubu arasında gerçekleştirilen alan araştırması sonuçlarına göre yapılmıştır.

tanıklık etmektedir. Kadınlar ve çocuklar arasında sigara kullanımı, erkekler arasında alkol kullanımı yaygındır. Evleri tek odadan oluştuğu ve bu odayı da ailenin tamamının kullandığını düşündüğümüzde Abdallar arasında romatizma, bronşit, böbrek, karaciğer gibi hastalıklara sıklıkla rastlanmasına şaşırılmamak gerekir.

Yetişkin ya da çocuk, Konyalı Abdallar arasında okur-yazarlık oranı 20 hane içinde sadece 5 yetişkinle sınırlı. Dört yaşın altındaki çocuklar anneleriyle dilencilik yapmakta, üstündekiler ise, para kazanabilmek için trafiğin hareketli olduğu caddelerde kırmızı ışıkta durmuş araçların önüne fırlayarak camlarını silmektedir.

Başkent merkezinde küçücük bir mahallede yaşamlarını sürdürmeye çalışan ve kendilerini Konyalı Abdallar olarak tanımlayan bu grup yoksulluğun, yoksunluğun zirvesinde şehirden, hayattan ayrıştırılmış olarak hayata tutunmaya çalışıyor. Yaşadıklarına ne kadar "hayat" denilirse. Tedavi olamadan, okula gidemedi, banyo yapamadan, aç, işsiz, parasız... Ve 2000'li yılların Türkiyesinin başkentinde, biz onları hemen her gün bir şekilde görüyoruz. Dahası bir fotoğrafa bakar gibi bakıp geçiyoruz. Hepsi bu kadar... □

KAYNAKÇA

Ali Arayıcı. Çingeneler, Ceylan Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Altındağ'ın Manevi Coğrafyası, Altındağ Belediyesi Yayınları, Ankara, 2003.